

Mardonov Sanjar Yoqub o‘g‘li

Buxoro davlat Tibbiyot instituti,

Tibbiy va biologik kimyo kafedrası assistenti

E-mail: sanjar_mardonov@bsmi.uz

Annotatsiya: *Ichakda temirning haddan tashqari so‘rilishi bilan bog‘liq autosomal retsessiv kasallik gemokromatoz mavjud. Bu jigar sirrozi, yurak va oshqozon osti bezi, paratiroid bezlarining shikastlanishi bilan tavsiflanadi. So‘rilgach, temir ferritin (Fe^{3+}) tarkibida ichak hujayralarida to‘planadi yoki darhol qon oqimiga kiradi va transferrin (Fe^{3+}) bilan birgalikda jigar, suyak iligi yoki boshqa to‘qimalar hujayralariga o‘tadi. Bu yerda u ferritin bilan ham bog‘lanadi. Proteinlar bilan bog‘liq bo‘lmaganda, temir juda zaharli hisoblanadi, chunki u reaktiv kislorod turlarini shakllantirish bilan erkin radikal reaksiyalarni qo‘zg‘atadi.*

Kalit so‘zlar: *Eritrosit, atrofik gastrit, ferritin, anemiya, gemoglobin, gastrit, glikoprotein.*

Tanadagi temir tanqisligi bilan zahiralarni mobilizatsiya qilish quyidagi tartibda sodir bo‘ladi:

- temir deposi (ferritin),
- keyin hujayralarda (eritrosit hujayralaridan tashqari) gemoproteinlar miqdori hayotiy minimal darajaga tushadi,
- keyin qon zardobidagi temir (transferrin) zahiralari tugaydi
- gemoglobin sintezining buzilishi eng oxirgi hisoblanadi.

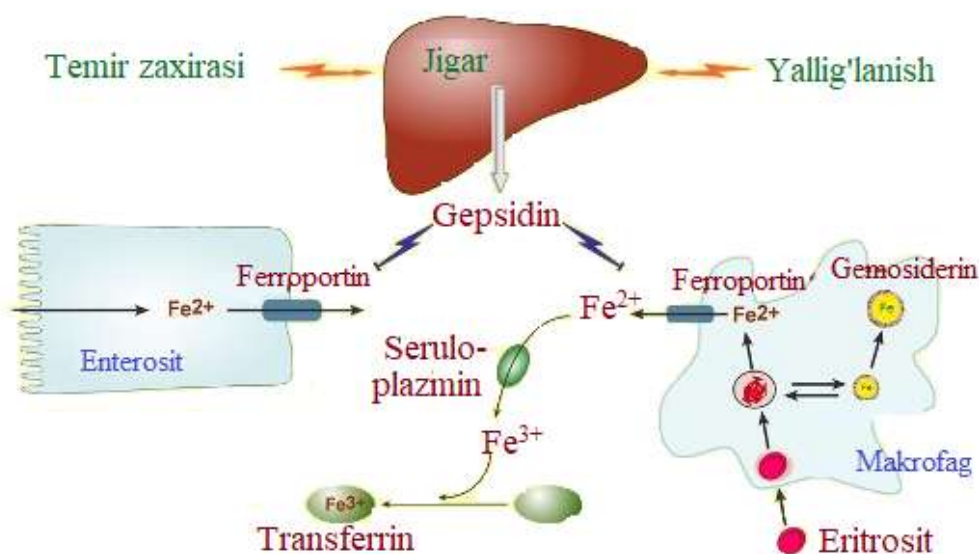
Temir tanqisligining sabablari oziq-ovqatda uning yetishmasligi, so‘rilishining pasayishi bilan oshqozon-ichak kasalliklari (gastrit), hayz, ichak yoki boshqa qon ketish paytida qon bilan temir yo‘qolishi. Yangi tug‘ilgan chaqaloqlarda va chaqaloqlarda temir tanqisligi, birinchi navbatda, boshlang‘ich rivojlanish davrida temir yetishmasligi, shuningdek, hayotning birinchi yilidagi tez o‘sish bilan bog‘liq (fiziologik anemiya).

Sitoxromlar, temir o‘z ichiga olgan oqsillar sintezining yetarli emasligi va to‘qimalarga kislorod yetkazib berishning buzilishi (gemoglobin miqdorining pasayishi bilan) bir qator o‘ziga xos va o‘ziga xos bo‘lmagan simptomlarni keltirib chiqaradi:

- bolalar va kattalarda e‘tibor va xotiraning yomonlashishi,
- ba‘zida bolalarning giperaktivligi,
- tirnoqlarning notekisligi va mo‘rtligi, tirnoqlarda chiziq, oq dog‘lar va chiziqlar paydo bo‘lishi;
- soch to‘kilishi va bo‘lingan uchlari,

- epiteliyning shikastlanishi, qo'l va oyoq terisida quruqlik va yoriqlar bilan namoyon bo'ladi;
- shifokorni chalkashtirib yuboradigan yuqumli bo'lmagan laringofaringotraxeit (giperemiya va ovozning xirillashi),
- mushaklar kuchsizligi;
- umumiy charchoq;
- siydik pufagi sfinkterlarining yetarli darajada qisqarmasligi, xarakterli belgisi - o'tkir yo'tal, kulish, hapsirma bilan bir necha tomchi siydik chiqarish;
- qizilo'ngach sfinkterlarining yetarli darajada qisqarmasligi, bu xlorid kislotaning qizilo'ngachga tashlanishiga va oshqozon qaynashiga olib kelishiga imkon beradi;
- atrofik gastrit - temir tanqisligining sababi ham, oqibati ham bo'lishi mumkin, gastrit bilan og'rigan bemorlarning yarmida temir yetishmasligi mavjud,
- yurak ishemik kasalligi va boshqa yurak-qon tomir kasalliklarining kuchayishi, chunki u hujayralarning gipoenergetik holatini kuchaytiradi (miokardiositlardagi sitoxromlar miqdorining pasayishi),
- hidga bo'lgan sezgilarning buzilishi – bemorlar bo'yoq, benzin, chiqindi gazlar, kauchuk, siydik hidini yoqtirib qoladilar,
- ta'mga bo'lgan sezgilarning buzilishi - bemorlar bo'r, gips, ko'mir, qum, qiyma go'sht, muz iste'mol qiladilar.

Temir almashnuvining boshqarilishi

1-rasm. Temir almashnuvining boshqarilishi.

Temir metabolizmini tartibga soluvchi vositalar

Eritropoetin - glikoprotein, Molekulyar massasi = 40 kDa.

Sintezi:

- 90% - buyrak korteksining interstisial hujayralarida,
- 10% ga - Kupfer hujayralarida,
- buyrak gipoksiyasi bilan ortadi (1000 martagacha).

Ta'siri:

- oshqozon-ichak traktida temirning so'rilishini faollashtiradi,
- eritropoezni stimullaydi.

Gepsidin - temir adsorbsiyasining salbiy regulyatori, polipeptid (25 aminokislota), molekulyar massasi 9,4 kDaga teng.

Sintezi:

- asosan jigarda, bir oz buyrakda, yurak va skelet mushaklari va miyada uchraydi;
- temir zahiralari to'ldirilganda ortadi,
- yallig'lanish va bakterial infeksiyalarda interleykin-6 tomonidan stimullanadi.

Ta'siri:

- hujayradan temirning chiqishini ta'minlaydi.